

Araştırma Makalesi / Research Paper

MODERNİTENİN SONUÇLARI BAĞLAMINDA NİLGÜN MARMARA ŞİİRİNDE VAROLUŞSAL SORUNLAR

Gülten BULDUKER*

Öz

Modernite, hayatı aklın ve bilimin ışığıyla aydınlatarak insanın refah düzeyini yükseltmeyi ve onu daha mutlu ve huzurlu kılmayı vaat eden bir projedir. Fakat sadece rasyonaliteye bağlı kalarak hayatı anlama ve yönlendirme çabasına dayanan bu anlayışın çok geçmeden olumsuz etkileri kırsaldan kente göç, modern kent yaşamı, işsizlik ve bireyin kalabalıklar içinde yalnızlığa sürüklenmesi gibi sorunlar olarak belirmiştir. Hayatı sorgulayarak anlamlandırmaya çabalayan bireyin kimlik arayışı ve toplum içinde kendine bir yer edinebilmek için gösterdiği olağanüstü çaba da dikkat çekicidir. Ayrıca, kendine ve hayata yabancılaşarak çoğu zaman içine kapanan birey, yönetim sistemlerine güvenmemekte, kapitalizm karşısında mücadele etme gücünü yitirmekte ve geleceğe ümitsiz bakmaktadır. Gittikçe artan psikolojik rahatsızlıkların tüm bu saydığımız etkenlerle ilişkisi bilimsel olarak kabul edilmektedir.

Modern zamanlarda ismi duyulan Nilgün Marmara (1958-1987), yaşadığı devrin sosyal, kültürel ve siyasi olumsuzluklarını kabullenemeyip topluma yabancılaşan bir şairdir. Şiirlerinde, her ne kadar bireysel düşüncelerini ve hislerini ifade eder gibi görünse de aslında topluma dair duyduğu derin kaygı ve huzursuzluğu da yansıtır. “Varoluş ızdırabı”nı yazdığı hemen her dizide duyurması ve genç yaşta intiharı seçmesi ile bugün özellikle genç okurların ilgisini çekmektedir. Bu çalışmanın amacı,

Geliş Tarihi/ Date Applied: 22.11.2019

Kabul Tarihi/ Date Accepted: 21.08.2020

Makalenin Künyesi: Bulduker, G. (2020). “Modernitenin Sonuçları Bağlamında Nilgün Marmara Şiirinde Varoluşsal Sorunlar”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 50, 199-228.

DOI: 10.24155/tdk.2020.147

* Dr. Öğretim Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
gultenbulduker@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4360-5432

şiiirlerinden hareketle Marmara'nın varoluşsal sorunlarını tespit ederek onu, sınır durumuna ve intihara götüren nedenleri açığa çıkarmaktır.

Anahtar sözcükler: Nilgün Marmara, aydınlanma, modernite, varoluş, intihar, birey, şiiir.

Existential Problems in Nilgün Marmara Poetry in the Context of the Results of Modernity

Abstract

Modernity is a project that promises to increase human being's level of welfare and make him happier and peaceful by illuminating life in the light of wisdom and science. However, shortly after, the negative effects of this understanding, which is based on the aim of understanding and guidance of life only by depending on rationality, appeared as problems like rural-urban migration, modern city life, fear of unemployment, individual's drifting into the loneliness in crowds. The identity seek and spurt in order to gain a place in society for person who tries to explain the meaning of life inquiringly, is remarkable too. Moreover, individual, who withdraws into himself mostly by being uncomfortable in his own skin and being alienated from life, does not rely on administrative system, falls from power of struggling against capitalism, and does not look at the future with hope. The relation of the increasing psychological disorders with all these factors is accepted scientifically.

Nilgün Marmara (1958-1987), who earns reputation in modern times, was a poet who did not accept the social-cultural and political problems of her era and became alienated from society. In her poems, although she seems to express her personal thought and feelings, she actually reflects her deep anxiety and uneasiness about society. With announcing her pains of existence in almost every line she wrote and choosing suicide at a young age, today especially arouse young reader's curiosity. The intention of this study is revealing the reasons of her being in a borderline case and her suicide by determining Marmara's existential problems with reference to her poems.

Keywords: Nilgün Marmara, illumination, modernity, existence, suicide, individual, poetry.

Giriş

Batı kültürü ve edebiyatının diğer milletler üzerindeki etkisi araştırıldığına Rönesans'tan Sanayi Devrimi'ne uzanan sürecin bir temel teşkil ettiği görülür. Bu iki gelişmeden hemen sonra Aydınlanma çağı başlar. 18. yüzyıl aydınlanması, Batı tarihinde bir dönüm noktasına işaret eder. Bu asırda, insan hayatını iyileştirmek için bir program ortaya konur. "Son zamanlarda ifade edildiği şekliyle Aydınlanma projesi, cehaletin insanın bütün sefaletinin kaynağı olduğu ve cehaletin ortadan kaldırılıp yerine bi-

limsel bilginin getirilmesinin, sınırsız insani ilerlemenin yolunu açacağı kabulüne dayanır.” (Hollinger, 2005: 17). Döneme damgasını vuran ve Max Weber’in formüle ettiği modernite sözcüğü, insanlık tarihinde çok kapsamlı, yaşamın her alanını etkileyen bir dönüşümü ifade etmektedir. Bu dönüşüm farklı bir paradigmatic çerçeveden ‘kapitalizme dönüşüm’ olarak da tanımlanabilmektedir (Şaylan, 2009: 35). Moderniteyi savunanlara göre aydınlanmayla birlikte “insan toplumları, efsanevi olandan felsefi olana ve en nihayet bilimsel olana doğru evrim geçirmektedir. İnsan sefaletinin temel nedeni -din, efsane, örf ve gelenek şeklinde tecelli eden cehalet- yavaş yavaş ortadan kaldırılmakta ya da en azından rasyonel hâle getirilmektedir.” (Hollinger, 2005: 53). “Aydınlanmacı bilim anlayışı zaman içerisinde pozitivizmle temsil edilmiş; pozitivistler, özellikle doğa bilimleri alanında katı bir biçimde uyguladıkları determinizmin, sosyal bilimler alanına da uygulanabileceğini düşünmüşlerdir.” (Çağan, 2008: 131). Fakat dinin ve değer yargılarının bilimsellik ile buluşması, pozitivist paradigmaya göre mümkün değildir. Pozitivist paradigma, gerçekliği tamamen bilimsellik adı altında fizik bilimlerinin iktidarında yok ederken, din ve değerlerin ise teolojik alanda kalması yönünde büyük çaba sarf etmiştir (Ulutaş, 2013: 183). Bu durum, Aydınlanmanın hümanizm, iyimserlik, bilim ve teknoloji yoluyla ilerleme ülküsü, akılcılık ve evrenselcilik düşüncesi gibi temel öğretilerine olan inancı sarsmıştır (Cevizci, 2013: 167). “Kapitalizmin vahşiliğinden modern bireyin yalnızlaşmasına ve yabancılaşmasına, demokrasi kılıfı içerisinde sunulan bütün antidemokratik uygulamalara ve bunun için sürdürülen iktidar mücadelelerine kadar birçok şey, moderniteye bağımlı üretilen her şeyi masaya yatırmayı ve ilerleme fikrini sorgulamayı gerektirmiştir.” (Çağan, 2008: 131).

Aydınlanma felsefesiyle ortaya çıkan modernizm ise sanatsal, felsefi ve toplumsal bir akım olarak eskinin yerine yeniyi koymaya çalışmıştır. Modernitenin tarih anlayışını içeren insana ve insan aklına duyulan sınırsız güven modernizmin de belirleyici özelliğidir (Şaylan, 2009: 74). Yasin Aktan’a göre “Sanayi, siyaset ve eğitim” gibi üç büyük gelişme ile modern dünyanın sınırları genişler; ancak bu gelişmelerin ortaya çıkardığı karışık sosyal ilişkiler ağı, birçok sosyolog için farklı analizlere konu olur. Örneğin Karl Marx bu ilişkiler ağı içinde ancak üretim ilişkilerindeki değişimi bir devrim değerinde önemli görmüş, o yüzden modern dünyanın analizini, modernizm kavramına hiç başvurmaksızın sadece kapitalizm düzeyinde ele almıştır. Onun *Komünist Manifesto*’da Friedrich Engels ile birlikte kapitalizmin etkilerine dair söyledikleri “Baş döndürücü bir hızla değişiyor her şey. Her şey daha alışılmadan terk ediliyor. Katı olan her şey buharlaşıyor” şeklindeki veciz sözler, sonraki dönemde Marksist modernleşme analizleri için zengin çağrışımlara kaynaklık edecektir (2008: 11). Bu sözlerin

devamını Marshall Berman *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor* adlı kitabında şöyle yorumlar:

“(...) kutsal olan her şey dünyevileşiyor ve insanlar nihayet kendi gerçek yaşam koşulları ve diğer insanlarla ilişkileriyle yüzleşmeye zorlanıyorlar. Marx’ın kutsal olan her şeyin dünyevileşmesinden dem vuran sözleri, Tanrı’nın var olmadığına dair 19. yüzyıl materyalizminin standart önermesinden çok daha karmaşık ve ilginçtir. Marx zaman boyutu içinde hareket ederek süre giden tarihsel dramı ve travmayı gözler önünde canlandırmaya çalışmaktadır”; çünkü insanlar, katı olan her şeyi eriten bu nüfuz edici sürecin hem öznesi hem de nesnesidirler.” (2005: 128).

Marx Weber de bu büyük dönüşüme, bürokratik kurumların şahsında somutlaşmış olan ileri derecedeki rasyonelleşme ve dinin öneminin azalmış olduğu kültürel duruma, “dünyanın büyü bozumu” sözleriyle dikkat çeker (Akt. Aktan, 2008: 11). Onun “sözünü ettiği, modern toplumdaki büyü bozumu yalnızca mitos’ların ve kutsal olanın ortadan kaldırılmasında değildir; çünkü o mitos’lar ve kutsal olan şeyler de zaten aklın ürünüdür; asıl yitip giden aklın birliğidir.” “(...) Modernlik tarihi, birey, toplum ve doğa arasındaki yavaş ama kaçınılmaz kopmanın tarihidir.” (Touraine, 2002: 174).

Aydınlanma projesinin olumlu ve olumsuz birçok sonucu vardır; ancak görüldüğü üzere, sosyal bilimciler, daha çok olumsuzlukları üzerine yoğunlaşır. 19. yüzyılın ortalarında gelecek hülyalarına kapılan entellektüeller, 20. yüzyıl ortalarında da o derece felaket, anlamsızlık ve tarihsel edimcilerin yok oluşu duygusunun etkisinde kalmıştır. Fikirlerin dünyayı yönettiğine inanmışlardı; sonuç olarak barbarlığın, mutlak iktidarın ya da tekelci devlet kapitalizminin önlenemez yükselişini mahkûm eder hâle geldiler (Touraine, 2002: 172). Robert Hollinger de bu projenin başarısızlıklarını hem modern hem de postmodern birçok düşünürün kabul ettiğini belirtir. Onlar için Aydınlanma’nın dogmaları ya alabildiğine naif şeylerdir ya da 20. yüzyıldaki olaylar tarafından yanlışlığı ortaya konulmuştur. Öyle ki ümitsiz düşünürler, Batı tarihinin iyimserlik/kötümserlik düalizminin ötesine geçerler. Nietzsche’nin terimiyle söylendiğinde, postmodernizm “tam”, “aktif” nihilizme doğru, Manheim’in ideoloji ve ütopyasının ötesine, Freud’un kine yakın olan bir tarih ve insan hayatı vizyonuna hareket edebilmektedir. Yine bu düşünürlere göre insan hayatının ve tarihin büyük bir amacı, anlamı ya da mesajı yoktur; umutsuzluk için de, ütöpik umutlar için de hiçbir sebep bulunmamaktadır (2005: 32). Ayrıca moderniteye egemen olan bireycilik anlayışı da sorunlu görünmektedir. Alternatif düşünceler ise ya kavramın farklı biçimleridir ya da şüpheli ve tehlikelidir. Kişiliğin bölünmesi konusunda “Adorno, Marcuse, Weber ve başta Delauze ve Guattari ile Lacan olmak üzere, Freud’un bazı radikal eleştir-

menleri, benliğin modernitede demir kafese kapatılmak cezasıyla normalleştirilmemesi veya birlikli hâle getirilmemesi gerektiğini öne sürerler”. Kişiliğin bölünmesi konusunda Laing’in öne sürdüğü “çıldırılmış, anlamsız bir dünyada normal olan, bir delidir” ifadesi de oldukça düşündürücüdür (Hollinger, 2005: 76-77).

Modernitenin birey ve sosyal hayat üzerindeki olumsuz etkileri, sanat eserlerinde açık bir şekilde görülmektedir. Bu durum, sanatçının çoğunlukla kendi yaşadığı çağın atmosferini ve edebî iklimini eserine konu almasına bağlıdır. Bireyin kendisini sınırlayan unsurlardan özgürleşip aklı ve iradesiyle hayatını şekillendirme isteği, modern çağda kaleme alınan eserlerin en dikkati çeken konuları arasında yer almıştır. Bu çağda para ekonomisi ile bireycilik birbirini karşılıklı olarak geliştirir. Ayrıca bu çağ, sunduğu celp ve cezp edici olanaklarıyla bireyi hem varoluşa teşvik eder, ona kendisinin yaratıcısı olabileceği cesaretini verir, hem de varoluşu seçen bireye biricik, özel ve önemli olmadığını bildirir. Bireyi hem anlamlandırmaya teşvik eder hem de verilen anlamın boşluğunu yüzüne haykırır (Öcal, 2018: 84).

1920’lerdeki çalışmalarıyla eleştiriye “bilimsel” psikoloji ilkeleri doğrultusunda sağlam bir temel kazandırmayı amaçlayan I. A. Richards’a göre bu zaman dilimi içindeki modern toplum krizdedir; çünkü tarihsel değişim, özellikle de bilimsel keşifler, insanların yaşamlarını sağlayan gelenekleri çözmüş ve değersizleştirmiştir. Bunun için de insan ruhunun hassas muvazenesi tehlikeli bir biçimde bozulmuş ve din, artık bu ince ayarı yapamayacağı için de bu işi “şiiir” üstlenmiştir (Akt. Eagleton, 2011: 59).

I. A. Richards gibi düşünen Latif Tokat da modern çağda sadece bireyin değil toplumların bile varlığının tehdit altında kaldığını, I. ve II. Dünya Savaşı’nda milyonlarca insanın ölmesi sonucu, aydınlanma düşüncesine olan inancın yerini, umutsuzluğa bıraktığını belirtir. “Varoluş” kavramının sorgulanması da bu dönemde yoğunlaşır (1996: 13). Modern çağın karmaşasının en mahrem ve kişisel düzeyde bile hissedilmiş olduğunu belirten Terry Eagleton’a göre ise bu yaşanan, toplumsal bir kasılma olduğu gibi, insan ilişkileri ve kişiliğindeki bir krizdir. Bu kriz sonucu ortaya çıkan endişe, yok olma korkusu ve benliğin parçalanması gibi deneyimler, bu dönemde sistematik bir bilgi alanı olarak yeni bir biçimde ele alınmalıdır (2011: 161).

Nilgün Marmara’nın şiirleri yabancılaşma, yalnızlık, gündelik hayattan nefret, anlamsızlık, neden yokluğu, ümitsizlik, nihilizm, mutsuzluk, intihar düşüncesi, kadın sorunsalı gibi modernitenin pek çok varoluşsal sorununu içermektedir. Bu çalışmada birbirinden ayrılması olanaksız olan bu kavramlar, tasnif etme gereği nedeniyle birkaç alt başlık altında de-

ğerlendirilmiştir. Şairin şiirlerindeki muhtevayı görünür kılabilmek için modernitenin olumsuzlukları ve varoluş felsefesi üzerinde de durulmuştur.

İntihar ile Sanatsal Yaratı Arasındaki İlişki

Her edebî şahsiyet, eserlerine kendi dünyasını yansıtır. Bununla birlikte çevresinin ve etkilendiği yazarların da onun dünyasını şekillendirmede önemli bir rolü vardır. Bu bağlamda Nilgün Marmara'nın sanatçı kimliğinin oluşmasında Sylvia Plath'ın etkisi büyüktür. Öyle ki Marmara, "Sylvia Plath'ın Şairliğinin İntiharı Bağlamında Analizi" başlıklı lisans tezinde, şairin dünyasını çok iyi tanımış ve onunla ruh ortaklığı kurmuştur. Bu bakımdan onun Plath'ın şiirleri üzerine yaptığı yorumlar ile kendi şiirlerinin ve yazılarının muhtevasının benzer olması, bir tesadüf olmayıp çok güçlü bir etkilenmenin sonucudur.

Marmara, adı geçen çalışmasında, Plath'ın şiirlerinden hareketle onun ölümünü hazırlayan koşulları irdeler. Bütün sanatçıların zihinlerini meşgul eden kendi varoluşlarının farklılığını ifade etmeleri gerektiğini belirtir. Marcel Proust'un "Je n'étais qu'un coeur qui batit" yani "Ben sadece atan bir kalbim." sözünü "Kendi varlığını bir savaş ve meydandaki bir yüreğe indirgemıştır." şeklinde yorumlar. Ona göre bu indirgeyiş, yürekle gözü birleştirerek onları, bir çekişmeye maruz bırakmak ve sadece onları kullanarak savaşmak için yaratılışın özüne dönüşür.

Gerçek bir sanat eseri ortaya koymak büyük bir çaba gerektirir. Sanatçının olgunlaşma sürecinde yaşadığı ızdıraplar sonucu deliliğin hatta intiharın eşğine gelebileceğinden söz edilir. Marmara, bu düşünceleri umular. Sanatçının bir insan olarak çektiği ızdırapların benliğini oluşturduğunu ve dünyayla ilişkilerine dair bir kaygıyı yansıttığını belirtir. "(...) Belki kendini yok etme de bir kendini koruma girişimi, sevgi görmek için atılan bir çığlık, mutlu olma olasılığının aranişidir." O, bu yorumunu, J. P. Sartre'm "İntihar dünyada var olmanın bir başka yoludur" sözüyle destekler ve "çünkü kişi bir eylem olarak ölümü seçtiğinde kendi varlığının farkına vararak, varlığının tanımını hiçlikle yapar." (2016a: 17-18-19) der.

Dünya ve Türk edebiyatında şairlerin/yazarların yanı sıra intihar eden roman kahramanlarına da çok sık rastlanır. Dolayısıyla intihar olgusunun okuyucular üzerinde bıraktığı etki, sanatçı sorumluluğu bağlamında değerlendirilir. Bu konuda *Genç Verter'in İzdırapları* iyi bir örnektir. Bilindiği gibi J. W. Goethe, gençlik yıllarında arkadaşının karısına âşık olmuş ve içine düştüğü çıkmaz sonucu intiharın eşğine gelmiştir. İşte bu sırada onun imdadına "sanat eseri" yetişir ve o, eserine kendisini temsilen Verter'i koyar. Verter, eserin sonunda beynine kurşun sıkarak intihar eder. Bu eser üzerine yapılan bütün yorumlar, Goethe'nin eseri kaleme almakla inti-

hardan kurtulduğu şeklindedir. Fakat Cahit Zarifoğlu, eseri okuyan birçok âşık delikanlının intihar etmesini, sanatçı sorumluluğuyla bağdaştırmaz ve şu yorumu yapar: “Verter”i yazarak canını kurtaran Goethe, onunla birçok gencin hayata veda etmesine yol açtı. Büyük bir zekâ... Ama kendi egoizmi içinde, başkalarını hiçe sayışı ile ne kadar cüce.” (2014: 73-74)...

Delilik veya dahilikle sanatkârlık arasında bir ilişki olup olmadığı konusunda değişik görüşler vardır. Freud’a göre sanatın gücü, bilinçaltında saklı duran ve gerçekleşmemiş isteklerin sanatın diliyle ifade edilebilmesi şeklinde ortaya çıkar. Tarık Buğra ise bazı sanatkârlardaki nevrotik görüntü örneklerinin genelleştirilmesine karşıdır. Ona göre konuya bir de normaller açısından bakmak gerekir (Çetişli, 2011: 47).

Dr. Johnson intiharı, “kendine yönelik bir cinayet” olarak tanımlar. Aristo ise intihar eden bireyin sosyal açıdan sorumsuzca davranmakla devlete karşı suç işlediğini belirtmiştir. İslam, Hristiyanlık ve Budizm gibi dinler, intiharı, çok büyük günah kabul etmesine karşın Epikürcülük ve stoacılık gibi bireyci felsefeler adil görür. Marmara, bu bilgilerin ardından kendi görüşünü “Peki ya toplumun kalıplaşmış normlarına, kişinin zihnini ve psikolojisini kurmak suretiyle mahveden kurallara, devletin rahatsız edici kanunlarına ne demeli.” (2016a: 20-21) şeklinde belirterek yukarıda da değinildiği üzere intiharı olumlamaktadır.

Marmara, çalışmasına Rus şair Sergey Yesenin’in intihar etmeden önce yazdığı “Elvada” şiirinden aldığı şu alıntıyla devam eder: “...Ölmek yeni bir şey değildir bu dünyada / Ama yaşamak da yeni bir şey olmasa gerek...” “Benzer ya da farklı sebeplerle, sözlerini doğrulamak için kendini öldürmüş pek çok büyük sanatçı vardır.” diyerek de dünyaca tanınmış Kleist, Nerval, Mayakovski, Pavese, Crevel, Vaché, Duprey, Caravan gibi şairler ve London, Hemingway, Woolf gibi romancıların isimlerini sıralar (2016a: 21). Türk edebiyatında ve düşüncesinde ise intihar denilince ilk olarak Beşir Fuat ve Sadullah Paşa anılır; Mahmut Cevdet Paşa ise şiiriyle intiharını haber vermiştir (Doğan, 1918: 9-16). Dikkat edilirse intihar eden sanatçıların çoğu erkektir. Öyleyse sanatçı ruhunun cinsiyete bağlı olmadığı söylenebilir; çünkü kadın olsun erkek olsun hayatın katı gerçekleri karşısında verdikleri tepki benzerdir.

Sınır Durumu ve Varoluş Sorunu

Varoluş kavramını insanoğlu, var olduğu günden beri sorgulamasına rağmen varoluş bilincini taşıyan insana seyrek rastlanır. İnsanların büyük bir kesimi, dikkatini, (mutluluğun koşullarını oluşturan) bu dünya nesnelere üzerine toplar. Düşünürler yani varoluşlarının bilincine erenler ise büyük bir “hayret” ile karşılaşılır (Foulque, 1998: 43). Varoluş özgürlüğü

gerektirdiğinden insanoğlunun bir ayrıcalığıdır. Fakat seçtiği tipte çakılıp kalmış bir varolan (existant), varlık içinde katılaştır ve varoluş olmaktan çıkar (Foulquie, 1998: 45). Oysa “Sabit ve değişmeyen varlık yoktur; oluş varlıktır, varlık oluşur”. Bu bağlamda Herakleitos, “Bir nehirde iki kere yikanılmaz” demiştir; çünkü ikinci kere yıkandığımız nehir artık ilk nehir değildir. İlk nehrin suyu akıp gitmiş ve zaman geçtiği için az da olsa değişmiştir (Çüçen vd., 2009: 51).

Ezelden ebede uzanan belirsiz yolculuğun korkusuyla insan, kâinataki varlığının anlamını sürekli sorgulamak zorunda kalmıştır. Gelecek bilinmez olsa da tarih sahnesinde hayatın içinde ezilen insanın dramından başka bir şey görünmez. Onun için Albert Camus’nün felsefi denemesi *Sisyphos Miti* “Niçin intihar etmeyeyim?” sorusuyla ve bunun tüm felsefi sorular arasında en merkezî soru olduğu iddiasıyla başlar. Yabancı bir evren karşısında insan hayatının hiçbir sağlam zemininin olmaması onun argümanıdır. İnsan çabasının anlamı, ne yanlış temellendirilmiş umutlara kapılmada ne de bu tür umutlar devrilip gittiği için umutsuzluğa kapılmada bulunur. Sonuçta da saçma-olanın dünyasıyla karşı karşıya kalırız (MacIntyre, 2001: 46). Bu yüzden varoluşçu felsefenin önemli temsilcilerinden olan J. P. Sartre da insan varoluşunu “saçma” olarak niteler (2001: 62). O ve M. Heidegger, insanın hiçbir sebep yokken dünyada olmasını anlamsız bulur. “İçimizden her biri, kendi sırasında, burada bulunur. Burada, şimdi; niçin şurada değil de burada. Bu, bilinmez, saçmadır. İnsan, bilince ve yaşama kavuşunca da, buradadır; burada olmayı kendisi istememiştir. Sanki onu oraya atmışlardır.” (Mounier, 1986: 74). Dünyaya atılmış olmanın “niçin”ine Tanrı ve Ahiret inancıyla cevap verilememesi, insanı ümitsizliğe ve “hiçlik” çıkmazına sürükler (Foulquie, 1998: 117). “XIX. yüzyılın ikinci yarısında Darwin’in Evrim Teorisi, insanın asırlarca var sandığı Tanrı merkezli dünya görüşünü temelinden sarsmıştır. Batılı insan, çağımızın başında kendini paramparça olmuş bir evrede, gerçek anlamda bir kaosun ortasında bulmuştur.” (Kantarcıoğlu, 2004: 12). Buna bir de günümüz insanının bilgi ve uyarım bombardımanı ile maruz kaldığı “aşırı yüklemeyi” eklemeliyiz. Aşırı tüketime odaklı bir kent yaşamı ve insanı aşan ölçülere varan rekabet olgusu, oldukça yorucudur! (Geçtan, 2019: 27, 28).

Marmara’nın şiirlerini değerlendirmeden önce onun yirmi dokuz yaşında bu dünyadan ayrıldığını belirtmek gerekir. Ölmeden önce şiirlerini bir defterde toplamış ve intihar mektubunda kocasına, eğer isterse bunları yayımlayabileceğini yazmıştır. Diğer yazılarına gelince, onların çoğu mensur şiir tarzında olup geriye kalanlar da yazı müsveddeleri sayılabilecek notlardır. Buradan anlaşıldığı gibi Marmara bunları yayımlanabilir bulma-

mıştır. Ancak ardında bıraktığı defteriyle birlikte diğer müsvedde yazıları da yayımlanmıştır.

Çağının sosyal, kültürel ve edebî ikliminden olumsuz yönde etkilenen Marmara, şiirinin merkezine kendisini yerleştirir. Kendi “ben”inde somutlaştırdığı bireyin, yalnızlığını ve trajedisini, şiir diliyle görünür kılar. Onun şiirinde sınır durumunda bulunan modern bireyin ruh hâli, düşünce ve kaygıları temel sorunsalı oluşturur. Bu da kendisini nihilizm, yalnızlık, anlamsızlık ve neden yokluğu, gündelik hayattan nefret, ölüm isteği gibi konu ve temalar şeklinde gün yüzüne çıkarır.

Yaşam ile Ölüm Sınır Durumu Arasındaki Tercih Nihilizm

Nihilizm, dünyayı olduğu gibi kabullenememe, dünyanın amaçtan, birlikten ve anlamdan yoksun olduğu gerçeğine içerleme durumudur. Dünyaya bir anlam vermeye, ona hayali bir bütünlük atfetmeye çalışarak dünyanın anlamsızlığına, kaosa dayanabilmek için kaçışçı bir çözüm arayışındır. Bu nedendir ki yaşamla ilgili negatif bir duruş benimseyen uzun soluklu bir düşünce geleneğinin ilk sözcüsü olan Sokrates, yaşamı ancak ölünce kurtulacağımız bir hastalık olarak görmüştür (Diken, 2011: 29-30).

“Moderniteyle, yani ‘Tanrının ölümü’yle birlikte, başlangıçta dinsel olan nihilizm, biri ‘radikal’ diğeri ‘edilgin’ nihilizm olmak üzere ikiye ayrılır. Radikal nihilizm bu dünyanın olumsuzlanmasını mantıksal uç noktasına, gerçek dünyanın yok edilmesine götürerek aşkınlıkta ısrar eder; edilgin nihilizm ise gerçek dünyadan hoşnuttur fakat ‘kötücül’ niyetlerini, yani tutkuları ve değerleri istemez. Bir yanda bir dünya bulamayan değerler, diğer yanda ise değerlerin bulunmadığı bir dünya vardır. İşte bu yüzden iki nihilizm arasında, hiçlik istenciyle istencin yok oluşu arasında tuhaf bir simetri vardır.” (Diken, 2011: 13).

Marmara, radikal nihilist bir şairdir. Modern toplumun sunduğu edilgin varoluş yerine hiçliği seçmiştir; çünkü modern dünyanın kaosu içinde bir ruh sancısıyla kıvrınmaktadır. “Canın Sıkıntı Sınırı” adlı yazısında “Ülkem yok, cinsim yok, soyum yok, ırkım yok ve bunlara mal ettirici biricik güç, inancım yok.” diyerek ölümü “hiçlik”te özgürleşmekle bir tutar (2017: 27). “Su Kaplumbağaları ve Komşumuz Hiçlik” şiirinde ise “Bir şey kalmaz, / Genlerin uçucu dil bilgisinden başkaca / ve hiçliğin kutsal komşuluğunda yaşarız” (2017: 27) der. “Kuğu Ezgisi” şiirinde de hayata tutunmakta ne denli zorlandığı görülebilir:

“Kuğuların ölüm öncesi ezgileri şiirlerim,
Yalpalayan hayatımın kara çarşafı
bekçi gizleri.

(...)

Dirim çürüyor yanı başımızda!

Dağılıyor kokusu ölümün,

Bu bezgin şafaktan.

Sırt dönüşler, yalanlar, aşağılamalarla

daha da ırılıyor canı

varoluş sevincinin.

Ölümse bilir nasıl çakacağını

-ellerden ve ayaklardan-

Kendi kararı ve sonsuzluğuyla

yakın kılar artık,

cansız olmayı” (2017a: 81-82)!

Şiirinin merkezine kendi benliğini yerleştiren Marmara, birçok dizede insan psikolojisinin sürekli parçalanmışlığını yansıtır. Bitmez bir varoluş sorgusu ve ızdırabı diğer bütün fenomenlere eşlik eder. Bu durumun başlıca nedeni, şairin, genç denilebilecek yaşta insanoğlunun çektiği acıları çok iyi anlamış olmasıdır. Fakat erken bilinçlenme herkeste aynı etkiyi yapmaz. Marmara, mizacından gelen farklılığı ve okuduğu yazarların etkisi ile hayatı hep olumsuz tarafından görmüştür. Bu nedenle şiirlerinde serbest çağrışımın imkân verdiği ölçüde bilinçaltını dışa vurur. Şaire göre, insanoğlunun başlıca sorunu, kendi yarattığı dünyaya kendini gizlemesi ve sevgiyi paylaşmamasıdır. Aşağıdaki dizeler, bu gerçeğin samimi bir itiraftır:

“Sonra kendi yarattığımız saydam ağaçlarda

gizleniyorduk.

Dönüyorduk şiddetle az zaman geçince girdap

acımasızlığı aşağı hızla orada olana çekiyordu.

Neşe olmayı biriktiren o alanın bir yerine

endişeli adımlarla iliştik” (2017a: 25).

“Sürüklediğimiz cesedimizi / ayrımsadık kıvançla” (2017a: 2) dizelerinde ise vücudun ölümünden önce ruhun ölümüne dikkat çeker. Neredeyse bütün şiirlerinde yaşamı ölümden ayırmaz. Ona göre “ölüm yaşarken vardır, olmuştur, cesedi yakarak ondan kurtulmak gerekir” (2016: 410). “Anı Şişesi” şiirinde ise “Duvar rengi sağanağa tutsak herkes,/ kendi delilik ağının altında. / Ölgün ülkenin canlandırılması olanaksız; burada” (2017a: 39) dizeleriyle dünyayı ümitsiz bir nihilist olarak olumsuzlar.

Ölüm ve Ütopik Bir Belde Düşüncesi

S. Freud'un "Haz İlkesinin Ötesinde" başlıklı makalesinin tartışmalı tezlerinden biri, saldırganlığın, ölüm dürtüsünün başlangıçta bireyin kendisine yönelik olduğu, ancak sonradan savunmaya yönelik olarak dışarıya (başka insana) çevrildiği şeklinde özetlenebilir. Kısa bir anlatımla mazozizm birincildir; ancak sonradan dışı çevrilerek sadizm hâlini alır. O, insanda tespit ettiği bu güçlü ölüm-sever özelliği haz ilkesinden daha köklü ve gizemli, güçlü bir eğilime bağlar; canlılığın temelinde cansız maddeye dönmek için güçlü bir yönelim vardır. Fakat onun canlılıkla ilgili olarak ileri sürdüğü gizemli spekülasyonların ilginç sezgileri dile getirdiği düşünülse bile yaklaşık üç buçuk milyar yıl önceki kambriyen dönem öncesi zamanlara kadar uzanan canlılığın temelindeki ikircikli fiziksel "çatışma"dan insandaki ölüm ve yaşam dürtülerinin nasıl türetilinebileceğini ve aradaki evrimsel halkaların nasıl birbirine eklenebileceğini düşünmek güçtür (Tura, 2001: 9-10). Onun biyoloji tarafından desteklenen teorik mülahazalar ile organik yaşamı cansız duruma geri döndürmek görevini üstlenen ölüm dürtüsü varsayımı, yaşamın ortaya çıkışı, yaşamayı sürdürmenin ve aynı zamanda ölüme ulaşmaya çalışmanın nedenidir; yaşamın kendisi de bu iki çabanın mücadelesi ve uzlaşmasıdır (Tura, 2001: 99-100). Marmara'daki ölüm dürtüsünün kendini hiçlikte var etmeye yönelik olması, bu açıklamalar ile örtüşmektedir. Varoluşun anlamını hiçlikte arayan şair, *Canavar Fistanı*'nda da ölümü, yeni bir dünyaya açılan kapı olarak görür:

"Toprağa çağrılı bedenlerini kuşlar kirletmişti,
Durgun örtünün bekçisi bu renklenmeyle hoşnut,
Göge bakanlara gösterdi ellerini.
Bir gün giydi çiçekli fistanını
ve dağa çıktı canavar.
Sonra otlar şaşkındı,
görmüyorlardı gerideki
çorak tepeler zorluğunu,
Görmüyorlardı giysisindeki acı dokusunu
ve bun kımıltısını.
Birlikçi eller, otlar ve canavar
çevirdiler güneşi yolundan,
Gün kuşu parçalandı.
Canavar yaydı fistanını üzerine,
eller, otlar ve kuş ölüsünün.
Kalan yıldızlarla ay oldu altında,

karanlığın duruk özdeği.
Aşk için değildi artık uyanıklığı gecenin
bir dünya için
bir dünya yeni” (2017a: 57).

“Aile” şiirinde Marmara ölümü, zehirli güllerden iki göğsüyle eve dönmüş bir anne gibi düşünmüştür. Annenin göğüslerinden her ne kadar kan aksa da şair, onun kucağına sığınmak ister; çünkü bu kucak, ona sonsuz bir uykuya dalma olanağını sunar. Şair, çok sık kullandığı “gökkuşağı” imgesini bu şiirde de tekrar eder. Gökkuşağının renklerinde sonsuz bir varoluşun tutkusunu aradığı anlaşılmaktadır:

“Ölüm dönmüş eve
Ağulu güllerden
iki memesiyle.
Kan damlıyor
kan
uçlarından
–Dingin bir uykunun
ilk belirtisi–
Benim yalnız bakışım
herhangi bir gökkuşağının
çözülüp düşmesine tutkun.
Masum bir dileğini izler
Yeğîn bir kasırganın:
Yas olmasın!
Yas olmasın” (2017a: 86).

Yukarıda değinildiği gibi Marmara, ruhen ölümü yaşamıştır. Bunun sonucu “varoluş” dayanılmaz bir yük olarak onda, yaşama belirtisi olan hareket kavramını “eylemsizliğe” dönüştürmüştür. Onun tüm yaşama eyleminin sessiz çığlıkları olan şiirleri kaleme almakla sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Şair, kendisini dünyaya ait hissetmez:

“Sonra buradan giderdim bir hiç için, nasıl hiç,
Nedensiz dökülüp de yollara vardım şu doğa kucağına
Ve birden buralı doğumlu, buralı yaşamışlı nasıl
duyabildimse ben-imi, öyle kolayca bir başka belde
de kabullenebilir beni ve hep bulurum yeni güneşler
yeni dağlar yeni denizler yeni sevi titreşimleri” (2017b: 7).

Bu dizelerde şair, dünyaya gelmiş olmasına bir anlam verememektedir. Sanki dünyaya öylesine atılmışçasına varoluş azabı çekmektedir. Bu yüzden hayatın katı gerçekliği onda, “kaçış” özlemi olarak belir ve o, sık sık başka bir dünyadan söz eder, hatta ütöpik bir belde düşler: “Korkunç kokular saçan renk cümbüşü içinde / Çekiciliği kavranamaz çiçekli yolların, sürekli kuşkucu yolcusu kimliğinde belirlenemez miyim?” (2017b: 7) der ama gitmek istediği yer hakkında kendisi de fazla bir şey bilmez. “Tarihsel kurtuluşların toplandığı / özgür bir alan”ın var olduğuna inanır. “Acıyı karşıtına dönüştüren bir ak alan / kötülük aktarımını engelleyen” (2017a: 39)... bir beldenin hayaliyle bazen tabiata bazen de ölüme sığınır. Marmara, ölmek isteyen biridir; ama görüldüğü üzere ölüncü yok olmayı değil de başka bir beldede sonsuza dek var olmayı istemektedir: “Her zaman onu anlatır ozan. Sonradan en karanlık yüzlerimizle, arı suçlarla bir yere döneceğimizi” (2017b: 37) ve “Az bir sevgiyle al beni gökyüzüne, o görkemli / mabede yönetici çemberinin içine! / Yıldız tutkunum sana” (2017a: 20) dizelerinde de aynı istek vardır. “Bir uçuş diliyorum salt kanat / gökyüzünün üçgen bir köşesinde” (2017a: 13)... Marmara, hayatı, ilahi boyutuyla anlamlandıran bir şair değildir; ama bu durum, onun evrenin ötesinde ne olduğunu hiç düşünmediği anlamına gelmez. Günlüğündeki bazı satırlardan, bu sırrı anlama çabası içinde olduğu anlaşılmaktadır:

“Gökyüzüne dair bir şey yazılmadı, haritası çizilmedi henüz, ama geçenlerde buradaki evlerden birinin küçük çocuğuyla konuşurken ondan göğe doğru işaretler:

ÇOCUK: Kağan Amca'nın çalıştığı yerde bir işçinin üstüne taş düşmüş, Fazıl Hoca hastaneye götürmüş.

“Ben– Ölmüş mü?

Çocuk – Yok ölmemiş.

Ben – Ne zaman ölecekmış?

Çocuk – Ölmemiş ki, ölmeyecekmiş daha.

Ben – Sen ne zaman ölücen?

Çocuk – Biz yatacaz, Allah bizi öldürecek, sonra, yukarıya alacak.

Ben –Nereye?

Çocuk – Yukarıyaa!!

Ben – Nereye?

Çocuk- (Konuşmaz) Parmağıyla gökyüzünü işaret eder” (2016: 374).

İnanç sorunu olan şair, bu satırlarda, ölümden sonra nereye gidileceği konusunda başkalarının ne düşündüğünü merak etmektedir; sanki metafizik boyutta varoluşa akıl erdirmeye çalışmaktadır. Onun kendi inancını

Ece Ayhan ile aralarında geçen bir diyalogla nasıl açıkladığına burada değinmek yerinde olur: “Ece bana ‘Tanrı yoksa her şey mubahtır, diyorsun sen’ demişti. Oysa ben, Tanrı var olduğu için her şey mubahtır diyorum. Garip bir din anlayışı, işte.” (2017: 71). Bu sözler, Dostoyevski’nin *Karamazov Kardeşler* romanının kahramanı İvan’a aittir. O, Tanrı’nın varlığını kabul eden ama acı ve zulümlerle dolu bir dünyayı kabul etmeyen birisidir. Hristiyanlığın iyiliğin ve kötülüğün ayırt edilmesi adına gerekli gördüğü dünyevi adaletsizliği, bir saçmalık olarak değerlendirir ve iyiliğin değeri adına çekilen acıların bedelinin ve yükünün her şeyden ağır olduğunu düşünür (Karataş, 2018: 327). “Tanrı yoksa her şey mubahtır.” sözü anlaşılabilir bir hükümdür. Fakat ikinci hükümde Marmara’nın zulümlerin bitmesini Tanrı’nın varlığına bağlaması biraz isyan içermektedir. Romanda İvan da böyle düşünmekte ve insanların kafasındaki Tanrı inancını yıkarak yerine “irade ve ilimle” yücelen tanrısal insanı koymak istemektedir (*Karamazov Kardeşler*, 2008: 848-849; Akt. Karataş, 2018: 327). Sonuçta İvan *Suç ve Ceza*’nın Raskolnikov’u gibi aşmak istediği sınırı aşamaz, her şeyin mubah olduğu Tanrısız bir dünyada vicdanını susturmayı başaramaz ve beyin hummasına yakalanır. Tanrı’nın yarattığı varoluşsal ve dünyevi düzene isyan eden bu kahramanların ortak özelliği, Tanrı inancı ile özdeş olan ölümsüzlüğe inançlarını yitirmiş olmalarıdır. Ayrıca Dostoyevski *Bir Yazarın Günlüğü*’nde, ruhun ölümsüzlüğü inancının zorunluluğu ve değişmezliği düşüncesini, insan yaşamının temel ve en yüksek değeri olarak dile getirir ve bunun yokluğunu, geleceğin en büyük tehlikesi olarak görür (Karataş, 2018: 328).

T. Eagleton’a göre modern toplumlar doğası itibarıyla inançsızdır (2014: 23). “Modernlik fikri toplumun merkezindeki Tanrı’nın yerine bilimi koyarak dinsel inançlara-en iyi olasılıkla- ancak özel yaşam dâhilinde bir yer bırakır” (Touraine, 2002: 23-24). Buna karşın insan, hayata tutunma gücü bulacağı bir şeye inanma ihtiyacı içindedir. Sonsuzluk inancı, aşka inanç, insana sevgi ve güven duymak, doğayı sevmek hayatı anlamlı kılabilir. “Ahzâb Sûresi”nin 72. ayetine göre dağların kabul etmediği ızdıraplar insanoğluna yüklenmiştir. “Bakara Sûresi”nin 286. ayetinde ise insana taşıyacağından fazlasının yüklenmediği gibi zıt bir açıklama vardır.¹ Ancak insan, hayata anlam veremediği ve içinde bulunduğu durumlarla baş edemediğinde çaresiz hissedebilir. Ümidin tükendiği noktada seçilecek ya da yaşanacak dört durum vardır: İnançlı bir insan kadere boyun büküp tevekkül eder, çünkü inanmak teslim olmaktır. İnançsız bir insan kadere boyun büküp tevekkül eder, çünkü inanmak teslim olmaktır. İnançsız bir insan kadere boyun büküp tevekkül eder, çünkü inanmak teslim olmaktır. İnançsız bir insan kadere boyun büküp tevekkül eder, çünkü inanmak teslim olmaktır.

1 *Kur’ân-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli* (1987), Haz. Ali Özek vd. Kral Fahd Kur’ân-ı Kerim Baskı Kurumu, Cidde, “Ahzâb Sûresi” 72. ayet: — Biz Emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi; (bununla beraber onun hakkını tam yerine getirmedi). Çünkü o çok zalim, çok cahildir. s. 417; “Bakara Sûresi”nin 286. ayeti: — Allah her şahsa ancak gücü yettiği kadar sorumluluk yükler. Herkesin kazandığı, ya kendi lehinedir yahut aleyhinedir... s. 286.

isyan etmek mümkündür. Psikolojik rahatsızlık yaşamak ya da intihar etmek de inançlı olsun olmasın birçok insanın yaşadığı bir durumdur. “Edebiyat Sosyolojisi Açısından 12 Mart Şiiri” başlıklı çalışmasında 1980’den sonraki şiirin temel temalarından birinin “intihar” olduğunu belirten N. Ceyhan Akça, bu dönem şairlerinin neredeyse tamamını saran sahipsizlik, yalnızlık psikolojisi ve “tutunamayan” mizacın, bir yanıyla kendini İslamcı olarak niteleyen şairleri de yakaladığını belirtir. Ona göre, İslamcı şairlerin de diğer şairler gibi çevrelerine yabancılaşmaları, inancın huzurunu kaçırmaya yol açmıştır. 1983’te intihar eden İlhami Çiçek, *Edebiyat Dergisi* çevresini ve diğer bütün İslamcı şairleri derin bir üzüntüye sevk ettiği gibi mesele üzerinde düşünülmesine de yol açmıştır (2013: 235).

Anlamsızlık ve Neden Yokluğu

Takiyettin Mengüşoğlu, insan eylemlerinin değerler tarafından yönetilen bir anlamı olduğunu belirtir. Ona göre “İnsan, eylemlerinin anlamını sorar; çünkü insanın daima eylemlerini ideleştirmek, onlara anlam vermek olanağı vardır. İnsan tek kişi olarak, hayat-gerçekleri içinde bulunduğu real durumların ağır yükü altında ezilir gibi görüldüğü zaman bile, onun bu real-durumlara bir anlam vermek, onları ideleştirmek gibi bir yeteneği vardır. Bu sayede insan, dayanılması güç olan durumların içinden sıyrılacak bir güç kazanır; hatta bu sayede insan yeni hayat deneyimleri kazanır; bu deneyimler ona yeni bir anlam-sferi açabilirler. Açıklanmaya çalışılan fenomenler, insan hayatının anlamdan yoksun bir doğa olayı olmadığını gösterir çünkü insan, daima yarınları anlam vermeye çalışır (1988: 150-151). Yarınları düşünmek ümit sayesinde mümkündür. “Ruh ancak ümit sayesinde var olur, ümit âdeta, ruhumuzun yapıldığı kumaştır. Canlı varlık için teneffüs ne ise, ruh için ümit aynı şeydir. Ümidin bulunmadığı yerde ruh kurur ve söner” (Topçu, 2011: 46). Ne var ki Marmara, geleceğe dair bir ümidi olmadığı için ideleştirecek bir hedef oluşturamaz. Şiirlerinde belirgin olan tutunamama fenomeni, onun ruhen yavaş yavaş kendisini ölüm nasıl hazırladığının işaretidir. Öyle ki şiirlerinde “sınır durumu” olarak görünen bu hayattan kopuş, intihar ettiği ana doğru daha da belirginleşir. Ayrıca onun, Ahmet Haşim gibi hayatın katı gerçekliğini gösteren gün ışığını sevmemesi de dikkat çeker. Bu yüzden “Ey tiksiniç Aydınlık! Kusuluyor senin için, bil!” (2017b: 13) diye seslenir; çünkü insan her ne kadar ışığa tutkun olsa da ruhindaki karanlığı gün ışığıyla yok edemez (2016: 232). Bu yüzden gündüzler daha acı vericidir. Onun böylesine yaşamla bağını koparması, sebepsiz değildir. O, adaletsiz ve saçma kurallarla dolu bir varoluşa tahammül edemez:

“Ey, iki adımlık yerküre
Senin bütün arka bahçelerini
Gördüm ben!” (2017a: 133)

dizelerindeki haykırışı, her ne kadar bireysel bir çılgık gibi görünse de aslında, derin anlamda toplumsal yozlaşmaya tepki içermektedir. Bu tarz tepkisel ifadeler, onun dıştan devrimci; içten muhafazakâr oluşunu gösterir. Şairin olumsuz tekrara takılıp kalması bunun bir göstergesidir. Her ne kadar kapitalist düzenin insan üzerindeki yıkıcı etkisini eleştirse de şiirleriyle bir şeyleri değiştirmenin mücadelesini verdiği söylenemez.

“(…)

kanı bozuk kentler” (2017: 41) dizesinde de kentin her türlü olumsuzluğu barındırdığını anlatmak ister. Burada Marmara ile her ne kadar farklı hayat anlayışına sahip olsa da bir şair olan Cahit Zarifoğlu’nun da şiirlerinde, toplumda çirkin gördüğü her şeyi “kirli ve yapışık” imgeleriyle ifade ettiğini belirtmek gerekir. Marmara, kent insanının içine düştüğü çıkmazı, şiirlerine yansıtmakla onunla birleşir. Kent insanının yaşamının anlamdan kopuk oluşunun her iki şair de farkındadır.

Marmara, bu dünyada var oluşunun anlamını “Çiçek Dürbünü Benzetisi İyimserce” şiirinde “Bir neden yabancıya? / Bir neden yerleşikliğe?” (2017a: 8) şeklinde sorgular. Devam eden mısralarda bu dünyada sonsuz mutluluğu bulamayacağını da farkında olduğu sezilir. “Defterler”deki bir cümlede ise hiç kimsenin “mutluluğun resmini” yapamayacağını belirtir; yaşamaktan utanma ve isyan etme nedenini bu yazığıya bağlar (2016: 434). Tüm bu tepkisel ifadeler, Marmara’nın düzene aykırı birisi olduğunu düşündürmemelidir. Böyle bir hükme varmak haksızlık olur; çünkü bir insan, sürekli aynı şeyleri söyleyip duruyorsa belli ki bir derdi vardır. O, yaşamı sevmemekte kendine göre haklıdır. Aslında “elbette umurumda dünya” dizelerinde yaşamı önemsemektedir (2017: 9). “...sürem o, yaşam payım. Sevgiyi artırmak istiyorum. (...) zor sevi hep. Ağlatsal her şey nasıl da katılım bolluğu ekliyor cesedime. Güleç bir ölüye el vermek” (2017: 23)? “Arınalım, arınalım artık yozluklarımızdan, şu densiz yeryüzünün kalık çirkefinden; / Sevgi yazısıyla!” (2017b: 39) dizelerinde ise ne denli sevgiye susadığını dile getirir. “Burada daha ne kadar öleceğim? / Yeryüzüyle gökyüzünün aracısı olarak bulutu haraca kestiğiniz yerde?” (2017b: 41) derken de yine haksızlığın hüküm sürdüğü bu dünyadan kurtulma isteğini yineler. Yaşam ile ölüm arasındaki sınır durumunun aşılmasında sevgiye olan inancını yitirmesi belirleyici bir unsurdur.

Sonuç olarak “İnsan, içinde yaşadığı durumlara bir anlam veremediği, onlarda bir değer göremediği zaman, onun yapıp-etmeleri sona erer; o artık

yaşayamaz olur.” (Mengüşoğlu, 1988: 15). İnsanın yaşaması ancak, real hayat durumlarına yönelen eylemlere anlam vererek onları ideleştirmesiyle mümkündür (1988: 157). Bu bakımdan Marmara’nın şiir ve yazılarında, hayatına anlam katan pek çok fenomenin değerini yitirdiği görülmektedir. Özellikle “eylemsizlik” olarak ifade edebileceğimiz “hareket” kavramının yokluğu dikkat çekicidir ve kendisi de bunun farkındadır. Kocasının işi sebebiyle Lübnan’da geçen zaman diliminde çok bunaldığını mektupları ortaya koyar. Zaman zaman kendi hareketsiz ve cansız yaşantısını “durup durmak” deyiimiyle dile getirir: “Zaman su gibi akıp gidiyor. Klişesinin yanı sıra hayat sarp, dikenli bir yoldur kalıbını da kullanmamıza izin veren bu ‘hoş’ mekânda durup duruyoruz.” (2016: 95). “Ben zıplamıyorum, her zamanki gibi durup duruyorum. N’aptırıp durursun? Durup dururum (Gümüşlük ağzıyla)” (2017: 85).

Aşk-Mutsuzluk-Kadın Sorunsalı

Marmara’nın şiirlerinde aşk ve sevgi, imkânsız ifade eder. Şair, geçmişte yaşadığı bir aşk deneyiminin kırgınlığını hayatı boyunca yüreğinde taşımıştır ve çocuksu yüreğindeki huzursuzluğu hep hissetmiştir. Her ne olduysa olmuştur ve onun kalbi kırılmıştır. Farklı yazılarında birkaç kez tekrar ettiği bir aşığılanma durumunun da acısını artırdığı anlaşılmaktadır. Öyle ki onu, sınır durumuna getiren güçlü bir ruhi sarsıntının ipuçları, şu dizelerde aranabilir:

“(…) Üzgünüm aşığıldınız demekten, / hüznümü silebilecek birkaç sözcüğü nasıl da esirgediniz / diye sormaktan, bu bilinçli ya da bilinçsiz seçiminizin / suskunluğu hızlandırıcı ve bütünleştiriciliğinin bana / umulmaz rahatsızlıklar verdiğini yadsıyamamaktan üzgünüm” (2017b: 18).

“*Sunu*

Böyle düşüş görmemiştim ölgün ve kırık çakılmış
kalmıştım / gelecek zamanlı düşler çatıyordum
kapladığım şuncacık yerde; / bu ölçümsüz gökyüzünde” (2017a: 17).

“Sürerdi böyle yaşamı gelinciklerin

Cam kırıntıları elleri kesmiş olsa da” (2017: 29).

Marmara bu dizelerde “cam kırıntıları” imgesini kırılan kalbinin yerine koymuştur. Daha sonra hiç iyileşmeyecek olan hasta kalbinin. “Mal Dı Luna” adlı şiirinde ise “Aşk sakatı kadınlar zorlukla / sürükleniyordu izlerken ben onları / sokaklarda, geniş bir duvara rastladı yüzüm / ve gözlerim başıma dağıldılar” (2017a: 134) dizelerinde mutsuz kadınların acılarına ortak olur. “Martının Altındaki Kilim”de de mutsuz evli kadınların (belki de kendisi) acısını anlatır: “Puslu bir atlasta ülkeler / küf kokan evlerdir artık

/ yaralı martıların kanıyla sıvalı.” Burada “yaralı martı”, gönülsüz evlenen bir kadın imgesidir. “Martı” bu eve yanlışlıkla girmiştir ve kanatlarında “dünyanın cesedini” taşımaktadır. Devam eden mısralarda martı, sokakta oynayan çocukları seyrederken sınırsız bir özgürlük olduğunu sandığı çocukluk günlerini ve ardından hayal kırıklığı ile sonuçlanan bir aşk acısını hatırlar (2017a: 97).

Bütün dizeleriyle güçlü bir anlam birliği oluşturan “Yabancı”, nitelikli bir aşk şiiridir: “En yakın yabancı sendin, / Daha sürülmemişken ışığın biberi / yaramıza, / (...) Çözüldü aşkın zarif ipliği / (...) bilmedik çekenin yanlış bir uzaklık / olduğunu... Yabancıların en yakınıydın sen” (2017a: 112).

“Öyle güzelsin ki kuş koysunlar yoluna” da bir aşk şiiridir. Aslında anonim olan bu sözleri Marmara, bir oyun denemesinde tırnak içinde kullanmıştır. Kocası Kağan Önal, *Defterler*’in ilk basımından kaynaklanan sorunlar sonucu, bu dizelerin ona mal edildiğini belirtir (2016: 5). Oyun denemesinin bazı satırlarıyla oluşturulan şiirdeki dizeler, diyalog içinde verilmektedir:

“Kadın (Erkeğe dokunur.) Bir karga bir kediyi ölesiye bir oyuna davet ediyor galiba; hep böyle mi bu?

Erkek Bilge karga kediyi niye sataşsın? O, yolunda gider kara kara yüzyıl!

Kadın- Oyunsa oyun, herkes herkesi oyuna çağırabilir, bir karga bir kediyi bile... Biricik gerçek bilmece bu çağrıdır işte, nasıl ve niçin çağırının o çağırdığını çağırdığında” ... (2016: 242).

Şiirde geçen Marmara’ya ait dizeler, başka sayfalarda şöyle devam eder:

“Bir şeyden kaçıyorum bir şeyden, kendimi bulamıyorum dönüp gelip kendime yerleşemiyorum, kendime bir yer edinemiyorum, kendime bir yer... Kafatasımın içini, bir küçük huzur adına aynalarla kaplattım, ölü ben’im kendini izlesin her yandan, o tuhaf sır içinden! Paniğini kukla yapmış hasta bir çocuğum ben. Oyuncağı panik olan sayrı yalnızlık kendi kendine nasıl da eğlenir.

*Bir çocuk demiş,

Niye izin vermiyorsun yollarına kuş konmasına,

Niye izin vermiyorum yoluma kuş konmasına,

Niye kimseler izin vermez yollarına kuş konmasına?

‘Öyle güzelsin ki kuş koysunlar yoluna’” (2016: 271).

Marmara'nın şiirlerinde kadınlar da sorunlarıyla birlikte yer alır. Öyle ki kadınların her türlü acıya maruz kalması, onun intiharının uzak nedenlerinden biridir. Alman oyun yazarı Elfriede Jelinek'in bir oyununda ileri sürdüğü “erkek toplumunun insanlığı bozduğu” fikrine ortak olduğu sezilir (2017: 123). Özellikle ataerkil topluma egemen olan erkek otoritesini yansıtan “baba” imgesi, onun şiirlerinde tutunamama fenomenine eşlik eder. Babanın aile üzerinde yıkıcı hâkimiyeti vardır ve korkulan bir figür olarak yaşama sevincinin yavaş yavaş tükenmesine sebep olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıdaki satırlar çağrıştırdığı olumsuz düşüncelerle dikkati çekmektedir:

“Ben babamın yuvarladığı çıgın altında kaldım. / Babamın çılgınlığı yüzünden yandım ve öldüm” (2016: 418). “Karadeniz’in önünde, babamın ağzında kayboldum. Ama Karadeniz’e benden üç kan damlası düştü; bunlar kanımın son damlasıydı” (2016: 429). “Ey, yüzleri / bir babakuş gölgesine / çakılmış olanlar, / Üzgün adım, ileri marş” (2017a: 132)!

“Çıkrık” şirinde ise kötü kaderine susmaktan başka bir çare bulamayan çıkrıkçı kızın acısını şöyle anlatır:

“Kayalıklarda örülmüş gömütler,
kızın hayatını eğik kılmış bir kez,
geçmiş yığılmış da örümcek ağının ardına,
Ağzının içi bir yığın taş, çim, acı...
Su, ölene kadar” (2017a: 94)!

Yabancılaşma-Yalnızlık ve Gündelik Hayattan Nefret

Yabancılaşma, pek çok uygarlığın gelişiminde “yaşam ile biçim” arasındaki zıtlıktan kaynaklanan bir iç çatışma durumudur. Felsefe tarihinde “özne ile nesne” veya “bilinç ile şeyler” arasındaki uzaklaşmayı ifade eder. Modern çağda yaşanan hızlı değişim, Batı düşüncesinde karamsarlığı ve umutsuzluğu artırmış; zamanla bu durum gelişmekte olan ülkelere de sirayet etmiştir. Bugün Batı uygarlığının yaşadığı iç bunalım, bir başka deyişle nihilizm eğilimi, insanoğlunun büyüklüğü, ilerlemenin sonsuzluğu ve aklın hükümdarlığı gibi 18. ve 19. yüzyıllara özgü inançların egemenliğini izleyen şüphe havasının yeni bir ifadesinden başka bir şey değildir (Ak, 2002: 26). Yaşamın hızı, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerle daha da artmaktadır. Öyle ki insan organizması, günümüz toplumlarının çağırından çıkmış hızına dayanamaz. İnsanoğlunun yenilikleri benimseme yeteneğinin sınırlı olması, bunun bir göstergesidir. Hızlı değişikliklere uyum gösterebilse de bu değişiklikleri gerçekten özümseyebilmesi için, insanın yeni olaylar ile geçmiş arasında bir ilişki kurabilmesi, yaşamının denetimini elinde tutabilmesi ve nereden gelip nereye gittiğinin durum değerlendire-

mesini yapabilmesi gerekmektedir. Oysa çağımız insanının bunu gerçekleştirebilmesi giderek güçleşmektedir. Bununla birlikte bireyin sistem içerisindeki yerinin hiçe indirgenmesinin insanda yarattığı kopukluk da bazen davranış bozukluklarına neden olmaktadır. Aslında çağdaş toplumların en önemli ruh sağlığı sorunu da budur (Geçtan, 2019: 27-29)! Çağdaş toplumda yaşama anlam ve güven veren bütün bağlardan soyutlanmış birey, kendisini güçsüz hisseder. Bütünlüğü bozulmuş bir dünyada çaresiz kalmak, onda korku yaratır ve birey, kaçışı tercih ederek daha da yalnızlaşır. Ne var ki kaçış, kaybettiği güvenlik duygusunu geri vermez ona, yalnızca kendi benliğini ayrı bir varlık olarak algılamasına yardımcı olur. Yalnız olmaya dayanmadığı için, benliğini yitirmeyi seçer (Fromm, 1993: 203). Marmara'nın yaşadığı durum, bundan ibaret görünmektedir. O, “Naylon bir hayat ve plastik korku!” (2017a: 123) sözleriyle modern bireyin ruh hâlini çok iyi özetler. Ayrıca onun, “Hayatın dibini görmek, / balığı tutsak etmek, kendini kafese koymak” (2017a: 116)... “Kanı yerde kalmaz derin okyanuslara atılanların. / Uzun bir kara kutuyum, ne kayıt / ölmeye başladıktan bu yana!” (2017a: 130) gibi sözlerinde de geçmişte yaşadığı kötü bir yaşam deneyiminin ağır yükü altında ezilmesi ve dış dünyaya duyduğu güvensizlik sonucu içine kapanma hâli sezilmektedir. Şair, insan tutum ve davranışlarında hep saflığı aramış; ama bunu bulamayınca daha da yalnızlaşmıştır.

Marmara'da ölüm, umutsuzluk, yalnızlık, yabancılaşma gibi iç içe geçmiş fenomenler, ruhu saran bir bütünün halkalarıdır. O, insanlar arasında “buzdan köprü oluşturan bir gökkuşağı” (2017: 93) olduğunu söylerken aynı zamanda kendi yalnızlığını da dile getirmektedir. Bireyselleşmenin insanlar arasında oluşturduğu anlayış ve yaşam farkını sorgulaması da bu yüzdendir. Onun bu sorgusuna daha çok ailesine ve arkadaşlarına Lübnan'dan yazdığı mektuplarında rastlarız; çünkü oradaki geleneksel yaşantıya ve yerli halka yabancı kalmıştır. Ona göre insanın “biriciklik özlemi”nin bir anlamı vardır. Fakat çoğu “korkak insan” kurulu düzene uyar ve hayatı sorgulamadan yaşar (2016: 107), (-daha ne kadar kıvırtacaksınız- 2016: 469). O, bu sözleriyle Descartes'in “düşünüyorum öyleyse varım” (cotigo ergo sum) hükmü gereğince kendisini modern birey olarak tanımlamakta ve kendisi gibi olmayanları da ötekileştirmektedir (Çüçen vd., 2009: 274). Öyle ki “Cam bir küreye” (2016: 244) kapanacak kadar bireyselleşmeyi seçer. Bu durumu, “çembere katılmadığı” gibi “merkezden uzak” (2016: 279) olmasının sonucudur. Şair, merkeze katılamaz; çünkü yaşam sürecinde tedirgin bir suskunluk sezer. Çocuksuluk ışıltısının yerini, soğuk bir varoluşa bırakması, sevincin neyi imlediğinin bilinmemesi ve değerler şenliğinin uzak bir zamanda sanılmasının yaşamı aynılaştırması sonucu,

yalnızlığın kaçınılmaz olduğunu anlar (2017b: 29). Yalnızlık onda, “bal rengi acıya dönüşür” ve varoluğu ona kusurlu gösterir (2016: 469).

İnsanın zaman tüneli içindeki yolculuğu üzerine düşünenler, “zaman” kavramına çeşitli manalar yüklediler. M. Heidegger’e göre “İnsan zamanda tarihî hareketleri içinde kendini anlamaya başladığı, geçmiş ve gelecek imkânını tanıdığı, ölüm karşısında kendini değerlendirdiği ve bütün varlığı ile ‘an’ içinde seçimde bulunduğu zaman benliği bütünlüğe kavuşur. Böyle bir ben, tam ve gerçek bendir.” İnsan varlığının gerçek zamanı, geçmiş ve geleceğin daima şimdi ile birlikte bulunduğu, biricik ve keyfiyetle ilgili zamandır. İnsan, geçmişle geleceğin birbirini kuracak tarzda kararlı seçimde bulunduğu zaman gerçekliğini elde eder. “Geçmiş hatıralarla elde tutulur, gelecek cesaretle karşılanır ve ‘an’ kararlı aksiyon için yaratıcı ‘fırsat zamanı’ olarak kabul edilir.” (Akt. Magill, 1992: 62-63). Fakat zamanın bu üç boyutu Marmara’ya hiçbir şey ifade etmemektedir: “Nedir bu çılgın içtenlik onun bakışında? / Kırılđan ruhun susan ığlığı? / Zamanın anlamsızlığının rknlğ?” (2017: 49) gibi ve daha pek çok dizede o, içinde yaşadığı zamana kendisini ait hissetmez. Onun zaman algısında geçmiş, hatıra ve acıyı; şimdi, belirsizliği; gelecek ise ümitsizliği ifade eder: “Biz niye kendi zamanlarımızı yaşayamıyoruz, niye hep başka zamanlar ve başka kendimiz?” (2016: 283) diye sorması, gerçekte birçok insanın “yaşanılan anı” kaçırması bakımından önemlidir. Marmara, “Gökkuşağından Darağacı” adlı şiirinin  birimine “şimdi’si yitik” (2017a: 136) dizesiyle başlar. Dolayısıyla modern bireyin “tam ve gerçek bir ben” olamaması, yaşadığı çağa yabancılaşması da zaman kavramını algılayamamasıyla ilgilidir.

“Ancak Yazgıdır Bu” şiirinde ise yaşamın ızdırap üzerine kurulmasından yakınır: “Sen ne getirdin bana çocukluğundan? / şen kahkahalar donakalmalar mı?” “(...) Gemişsiz ve geleceksiz suç sevinçleri”, devam eden dizelerde zamanın  boyutunu algılayışını daha açık ifade eder:

Yok böyle bir şey yok!
Sunduğun sağaltımı kakın bir geçmiş,
Sayrılık tutsağı bir gelecek duyumu bulanık,
sisi varlığının özünü kanıtı bir vaktin
şimd’i-

Beni aşağılayan sarsan
Aşan bizleri mor birliktelik” (2017a: 11).

“Hiç bitebilir bir acı değil, düşsel uurtmaların zaman dışı boşluklarda salınmasını beklemek, bu tekdüzelik ve sıradan değerisimler kuşatmasında.” (2017b: 47) sözleriyle şair, gündelik hayat akışını ne denli sıkıcı buldu-

ğunu dile getirir. Yaşanılan anı ifade eden “şimdi” ona büyük bir sıkıntı vermektedir:

“Niye çevrilmiyor hâlâ bu düpedüzlük biraz anlayışa
Aşağılık aynılık yer edinmiş de bir kez
Farklanmıyor hiçbir tekil boğuntuyla” (2017a: 88).

Erich Fromm’a göre irade, insan yaşamında özgürlüğü imler. İnsanoğ-
lu iradesini gerçekleştirmekle kendi bireysel benliğini gerçekleştirir ve bu
benliğini gerçekleştirme, birey için doyumların en büyüğüdür. İradenin bi-
reysel benliğin bir edimi olduğu Tanrı buyruğu sayıldığından, Tanrı bile,
insanın kararlarını doğrudan doğruya etkileyemez (1993: 69). Ne var ki
“azımsanamayacak kadar ölmüşüm!” (2016: 397) sözleriyle hayatla ruhen
bağını kopardığı görülen Marmara, olumlu bir özgür seçim yapamaz. İra-
deli, bilinçli seçimi ölümden yanadır. S. Freud, ruhsal olgularda bilinçli
ve bilinçsiz olanları ayırt etmenin psikanalizin koşulu olduğunu belirtir
(2001: 75). Marmara’nın;

“Gerçekliğin benim düşlerimden bir anlamı yok. Öylesine ince delikli
bir ağ; bu üzerimize kapanan, kapanan, kapanan

Bu KAPAN!” (2016:398).

dizelerinde, gerçeğin ve düşün ayrımına varamadığı görülmektedir. O, bi-
reyin, yaşam ile ölüm arasında bulunduğu sınır durumundadır. Gerçi psi-
kolojik rahatsızlığı (bipolar bozukluk bkz. Öz, 2014: 98) olan birisidir.
Bazı yazılarında anlattıkları halüsinasyon gördüğüne işaret eder; bazı rü-
yalarından da oldukça karmaşık bir ruh hâli içinde olduğu anlaşılmaktadır.
Bunlar, onun rahatsızlığının atak dönemlerine ait olabilir. Fakat o, genel
olarak kendi bilincinin farkında olan bir ümitsizdir ve bu ruh hâliyle ya-
şamdan çok ölüme yakındır. Aynı zamanda geleneksel olana karşı çıkan
modern toplumun bir bireydir, ama modern toplumda kendine bir yer edi-
nememiş, onun dayatması olan çembere de katılamamıştır. “(...) uyanınca
yine insanlara kendine sonsuzca birbirine dönüşen kendi-başkası-kendi-
ne saldırmak, merkezi unutamamak, başkasından arınamamak, vazgeçe-
memek; öfke, umarsızlık...” (2016: 279) gibi modernitenin tüm olum-
suzluklarını o, kendi benliğinde muhafaza etmiştir. Onun bu durumu, M.
Weber’in modern toplum içindeki insanların ruh hâlini ifade etmek üzere
kullandığı “demir kafes” metaforu ile açıklanabilir. Bilindiği üzere modern
insanın hem ruhi hem de fizyolojik unsurlarıyla varlığı silinmiştir. “İronik
bir biçimde, 20. yüzyılda ‘demir kafesi’ eleştirenler kafes bekçilerinin ba-
kış açısını benimsemişlerdir. İçindekiler, içsel özgürlük ve kişilikten yok-
sun olduklarına göre kafes, bir hapishane değildir. Kafesin bütün yaptığı

bir hiçlikler nesline, arzuladığı ve gerek duyduğu boşluğu sağlamaktır.” (Berman, 2005: 45).

Şiirlerinin çoğunda ölümden ve intihardan bahseden Marmara’ya göre “gömütün kapağı” (2017a: 132) ölünceye dek açıktır. Yaşadıkça uçuşan anıları, düşünceyi ve duyumları bir bir içine atarız. Sonra, hiçbir şey biriktirilemez, üretilemez duruma geldiğinde kendimiz girer ve kapağını örteriz. Dolayısıyla ölüm yaşarken vardır, olmuştur. Bu tarz ifadeleri onun okuduğu kitaplardan ve izlediği filmlerden de edindiği anlaşılmaktadır. *Defterler*’deki mektuplarından hangi kaynaklardan beslendiği görülmektedir. Mesela Ahmet Hamdi Tanpınar’ın “Zaman Kırıntıları” şiirini “varoluşun hâllerini” düşündüğü anlarda okuduğu anlaşılır.

Engin Geçtan, fazla fiziksel çalışma olmaksızın, bireyin sürekli bedensel yorgunluk yaşamasını, “varoluş sorumluluğundan kaçış mekanizmasıyla” açıklar. Bilinç dışında işleyen bir mekanizma sonucu kişi, kendisini gerçekten de yorgun hisseder (2019: 98). İntiharına yakın zamanlarda “düşünmekten aciz” olmakla birlikte son derece de mutsuz olan Marmara, kendi ruh hâlini şöyle ifade eder: “(...) çünkü asla kesilmek bilmeyen bir acı, hak edilmiş, tüm benliğimi saran bir acı, (...) çok yorgunum. (...) Tek bir cümle, artık kendisine olan olmuş insana güvence vermeye yeter mi ki? Bu dünyadan olmayan bir güvence gerek.” (2016: 413).

Marmara, “kendimizle oynayan güçsüz varlıklarız biz, yaptırımla ödüllü gönlümüzde barışık tutan” (2017a: 21) derken hayata, anlam katacak bir değer gerekliliğine işaret eder. Fakat kendisini her şeyden soyutlamıştır. Bu nedenle onun yaşamına yön veren özgür seçimi, şiirlerinde sınır durumunun aşılması olarak belirlenmiştir. Şair, sınır durumunu, intiharı ile aşar. Böylece “İçimizdeki gizli aile /yaşam, /örtük ölüm” (2017: 65), cismen de gerçekleşmiştir. O, intiharıyla kaçışı, yani kolay olanı seçmiş gibi görünmesine karşın, yine de bir bedel ödemiştir. İnsanın kendi hayatından vazgeçmesi ve kendi canına kıymayı göze alması çok önemli bir durumdur çünkü. Öyle ki intiharın birçok inanç sisteminde yasaklanması hayatın ne denli kıymetli olduğunun göstergesidir. Durum böyleyken bir toplumda insanı, intiharın eşliğine getiren gerçekler, ciddi bir araştırmaya ihtiyaç duymaktadır.

Marmara birçok şiirinde ölümden bahseder ama “Savrulan Beden” intiharını haber vermesiyle dikkat çekicidir. Bir intihar şiiri üzerine yorum yapmak zor olsa da bu şiirin, dil ve üslubu yönüyle okurları etkilediğini belirtmek gerekir. Şiirin parça bütün ilişkisiyle sağlanan düşünce ve duygu değeri vardır. Özellikle ikinci ve dördüncü birimler güçlü bir sanatsal söylem taşımaktadır. En önemlisi de şairin yaşamının kısa bir özetini içermesidir:

I

Pek az zamanı kaldı bu zora koşulmuş bedenimin,
Olduğum gibi ölmeliyim olduğum gibi...
Tüy, kan ve hiçbir salgıyı düşünmeden,
Kesmeliyim soluğunu doğmuş olmanın!

II.

Nasıl da biçilmiş kaftan ölüm
bu solgun yürek için.
Sevinçlerle sevinçleri bağlamayan zaman bir,
bir boz köprü ve onun dayanılmaz gölgesi.

(...)

VI

Bilir miydim yaklaşan karanlığı daha önceleri,
Son verilebilir yaşamın benimki olduğunu?
Şendim, şendim ben,
Kahkaham insanları ürkütürdü!

(...)

(2017a: 80)

Paul Foulquie, “insan yaşam içinde, iki yanı uçurum olan bir yolda, yıldızsız bir gecede ilerler gibidir. O da gün doğmasını beklesin demek boşunadır; çünkü gün doğmayacaktır. Zaten bir seçme yapmayan kişi, kararı rastlantıya bırakır.” (1998: 50) der. Benzer şekilde düşünen Marmara da “bir hayatın yaşanılarak anlaşılmasından önce pek çok başka hayatın yaşanması” gerektiğine inanır; çünkü bir hayatın içine birçok başka hayattan geçerek” (2016: 230) varılır. Bu düşüncesiyle şair, insanın yaşam yolundaki trajik durumuna işaret eder. Çok sarp olan bu yolda tecrübesiz ve kılavuzsuz bir yolcunun tökezlemesi kaçınılmazdır. Ayrıca insanın her ne kadar özgür seçim yapsa da farklı hayat durumları ve kader karşısında trajedi yaşama ihtimali vardır. Dolayısıyla düşüp kırılan bir vazo misali, kırılan bir kalbin bir daha eski hâline getirilmesi mümkün değildir. Marmara'nın ruh hâli de biraz böyledir. O, genç yaşında evinin penceresinden atlayarak intihar eder. Onun intihar mektubunda yazdığı cümleler sevgi dolu ama ümitsiz bir yürekle bu dünyadan ayrıldığıın sağlam bir kanıtıdır:

“Çocukluğun kendini saf bir biçimde akışa bırakması ne güzeldi. Yiten işte bu! Bu tükenişle hiçbir yeni yaşama başlanılamaz.” (2016: 533).

Sonuç

Bu çalışmada içinde yaşadığı zamana ve mekâna yabancılaşan Nilgün Marmara'nın varoluşsal sorunları belirlenmiştir. Modernitenin getirdiği olumsuzlukların, şairi intihara götüren nedenlerden sadece biri olabileceği düşünülmüş olup onu, intihara götüren ruh hâli, bir sınır durumu olarak açığa çıkarılmıştır. - Burada intihar, psikolojik rahatsızlıklar ve toplumsal olaylar arasında bir ilişki olduğu gerçeğinin bilimsel olarak kabul gördüğünü hatırlamak gerekir. - Sınır durumu, onun şiirinde “yaşam ile ölüm” arasındaki melankolik ruh hâlini ve bu durumun intiharıyla aşılmasını imler. Şair, intihar etmekle olumsuz özgürlüğü seçmiştir.

Marmara'nın şiirlerinde anlam oldukça kapalıdır. Fakat bazı şiirlerindeki ipuçlarından hareketle onun, hayat hakkındaki fikirlerini ve hislerini anlamak mümkündür. Bu şiire hâkim olan psikolojik yapı, acıyla sınanmış bir hayat deneyiminin, bilinçaltına gizlenmiş parçaları şeklinde, metafor ve simgelerle gün yüzüne çıkar. Bu, şairin kendi hayatıdır. O, genç yaşta kapitalist dünya düzeninin birey üzerindeki olumsuz etkisini fark etmiş ve bunu, kendine özgü bir şiir diliyle görünür kılmıştır.

Marmara, hayatın güzel yanlarını görmek yerine; daha çok, içinde bulunduğu karanlık dünyaya saplanıp kalmıştır. Onun bu nihilist tutumunun nedeni, dünyanın hiçbir zaman kötülükten arınmayacağına kanaat etmesidir. Bu ümitsizlik, onda “eylemsizlik” olarak tezahür eder; ama eylemsiz görünmesine rağmen şiirleriyle pasif bir direniş sergiler. Duygusal olmakla birlikte radikal bir tavırla kaleme aldığı birçok dize, diyalektik bir içeriğe de sahiptir. Ne var ki şairin devrimci ruhu, zamanın olumsuzlukları karşısında çok çabuk söner; bir bakıma erken bilinçlenmesi erken tükenmesine sebep olur.

Marmara'ya “çok iyi şair” sıfatını vermek zor olsa da onun bazı şiirinin etkileyici olduğu söylenebilir. Her ne kadar, yoğun olarak melankolik aşk, karamsarlık, ümitsizlik ve yalnızlık gibi fenomenlere yoğunlaşsa da şiirleri, genel olarak insan sevgisi içermektedir. O, genç yaşta hayatın katı gerçekliğini fark etmiş ve “sevinçlerle sevinçleri bağlamayan” bir varoluşa tahammül edemeyerek intiharı ile kaçmayı seçmiştir; ancak geride bıraktığı dizeleri ile isminden bir şair olarak söz ettirmeyi başarmıştır.

Kaynakça

- Akça, N. C. (2013). *Edebiyat Sosyolojisi Açısından 12 Mart Şiiri*. Ankara: Kurgan Edebiyat.
- Aktan, Y. (2008). “Kavramsal Açısından Modernizm ve Postmodernizm’e Bakmak”. *Düşüncede, Edebiyatta, Sanatta Modernizmden Postmodernizme Özel Sayısı, Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 8-16.
- Berman, M. (2005). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cevizci, A. (2013). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çağan, K. (2008). “Sosyal Bilimler ve Postmodernizm”. *Düşüncede, Edebiyatta, Sanatta Modernizmden Postmodernizme Özel Sayısı, Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, 129-141.
- Çetişli, İ. (2011). *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çüçen, K., Z. Zafer ve Esenyel, A. (2009). *Varlık Felsefesi*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Diken, B. (2011). *Nihilizm*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Doğan, M. C. (2018). *Modern Türk Şiiri, Olgular, Eğilimler, Akımlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Eagleton, T. (2011). *Edebiyat Kuramı* (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eagleton, T. (2014). *Tanrı'nın Ölümü ve Kültür*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Foulquie, P. (1998). *Varoluşçunun Varoluşu* (Çev. Yakup Şahan). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Fromm, E. (1993). *Özgürlükten Kaçış*. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Freud, S. (2001). *Haz ilkesinin Ötesinde -Ben ve İd* (Çev. Ali Babaoğlu). İstanbul: Metis Yayınları.
- Geçtan, E. (2019). *İnsan Olmak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hollinger, R. (2005). *Postmodernizm ve Sosyal Bilimler, Tematik Bir Yaklaşım*. (Çev. Ahmet Cevizci). İstanbul: Pradigma Yayıncılık.
- Kantarcıoğlu, S. (2004). *Türk ve Dünya Romanında Modernizm*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karataş, N. C. (2018). *Rus Düşüncesi Bağlamında F. M. Dostoyevski'de Yabancılaşma Olgusu*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MacIntyre, A. (2001). *Varoluşçuluk*. (Çev. Hakkı Hünler). İstanbul: Paradigma.
- Magill, F. (1992). *Egzistansiyalist Felsefenin Beş Klasiği* (Çev. Vahap Mutal). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Marmara, N. (2016). *Defterler*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Marmara, N. (2016a). *Sylvia Plath'ın Şairliğinin İntiharı Bağlamında Analizi*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Marmara, N. (2017). *Kağıtlar*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Marmara, N. (2017a). *Daktiloya Çekilmiş Şiirler*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Marmara, N. (2017b.) *Metinler*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Mengüşoğlu, T. (1988). *İnsan Felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Mounier, E. (1986). *Varoluş Felsefesine Giriş* (Çev. Rifat Kırkoğlu). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Öz, C. (2014). *Nilgün Marmara'nın Hayatı ve Şiirlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Özek, A., ve başkaları. (Haz.) *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Açıklamalı Meâli*, (1987). Cidde: Kral Fahd Kur'ân-ı Kerîm Baskı Kurumu.
- şaylan, G. (2009). *Postmodernizm*. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Tokat, L. (1996). *Teist Varoluşta Hürriyet Problemi*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topçu, N. (2010). *Varoluş Felsefesi Hareket Felsefesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Touraine, A. (2002). *Modernliğin Eleştirisi* (ev. Hülya Tufan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tura, S. M. (2001). "Haz ilkesinin ötesi ve Oidipus Kompleksi". *Haz ilkesinin ötesinde –Ben ve İd-*. (ev. Ali Babaoğlu). İstanbul: Metis Yayınları.
- Ulutaş, E. (2013). "Pozitivizmin Ulus-devlet İnşasına Etkileri: Türkiye Toplumunu rneği". *Türkiye Lisansüstü alışmalar Kongresi*, 1. Cilt (Ed. Ümit Güneş). Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 171-186.
- Zarifoğlu, C. (2014). *Zengin Hayaller Peşinde*. İstanbul: Beyan Yayınları.

Extended Summary

Nilgün Marmara (1955-1987) is a poet who was born and raised in Istanbul. She took his secondary education in Kadıköy Maarif Private High School and her higher education in the Department of English Language and Literature in Boğaziçi University. She passed away at an early age, leaving many poems behind. Waiting for being solved with images with rich associations, these poems have a fabric woven with the climate of the era she lived in. Although her name is mentioned among the left-wing artists of 1980's such as Ece Ayhan, Lale Mürdür, Gülseli İnal, İlhan Berk, Cezmi Ersöz and Emel Şahinkaya, she stayed away from politics. However, in her poems, the political and cultural fabric of the period is read as the negative aspects of the modernity. Thus, the destructive effect of modernization on the individual emerged as a conspicuous element in her poems. The inclination to get away from the traditional life and alienate from the environment felt by the poet eventually gave place to a vast loneliness. And, when the questioning of the established order was also added to that loneliness, living in an unjust world turned into suffering for her. Many negative elements created by the capitalism in individuals in particular and in the society in general, such as nihilism, lack of meaning, lack of reason, desperation, monachopsis, sorrow, the problems of women, the hate towards the daily life, the wish to die and the thought of suicide, form a fabric composed of thin layers in the poetry of Marmara. In order to be able to solve this fabric and to make the content in her poems visible, it is necessary to address a number of concepts with extremely elaborate semantic habits, such as existentialism, which reflects the spirit of the 20th century, in addition to the problems brought about by the modernity. The pessimistic and desperate mood, which is also seen in the existentialist literature, is a theme completing her poems.

The American poet Sylvia Plath had also a significant effect on the poetry of Marmara. She learned about the world of Plath thoroughly and established a soul partnership with her in her undergraduate dissertation titled "The Analysis of Sylvia Plath's Poetry within the Context of Her Suicide". Thus, her comments on the poems of Sylvia Plath and the similarity of the content of her own poems and writings with hers is not a mere coincidence, but rather a result of the very strong influence by Plath.

According to Marmara, who expresses her thoughts of "suicide" and "death" in almost every poem of hers, death is a theme rendering her own life meaningful and determining the content of her poems. As a reasonable way of regaining her lost personality that is trapped in an iron cage, she wants to totally forget her 'self' and thus to remember it again and again. This is why she perceives and experiences the concept of death so deeply and is inured to the concept of suicide in her poems. Becoming lifeless through death is the absolute freedom for Marmara, and she expresses this wish of hers in a very conscious way in her poems while approaching to death with a deep sense of longing. As an artist, she thinks that leaving a world full of death and injustice is a right depending on the choice of individuals. This thought exists in her together with the feeling of escape. She wants to die, but imagines to exist in another town rather than being vanished.

The thought of a utopic town gives an epic color to her poetry. According to her, human beings die while they are living; the death exists while people are living. The last step is to cover the lid of the coffin. By means of such thoughts, she wants to draw attention to the fact that the life and human beings are not attached to the value they deserve.

In Marmara's poems, the meaning is rather closed. However, based on the clues in some of her poems, it is possible to understand her ideas and feelings about life. This psychological structure dominating her poems manifests itself through metaphors and symbols in the form of the parts of a life experience tested by pain that are hidden in the subconsciousness. This is the own life of the poet. She realized, at a young age, the negative effect of the capitalist world order on individuals, and made this visible by means of a unique language of poetry. Rapidly changing and changed lives distancing people from their selves and a systematic break from wholeness appear as distancing from the center in her poetry. Marmara does not suggest any solution to the audience, because she is stuck in the dark world she is in rather than seeing the beautiful aspects of life. In addition, her nihilist attitude may also be explained with her conviction that the world will never be free of evil. This desperation manifest itself as "inaction" in her. However, though she seems inactive, she displays a passive resistance by means of her poems. Many verses she wrote with a radical, though emotional, attitude has a dialectical content as well. However, the revolutionist spirit of the poet extinguished very rapidly in the face of the problems of the time. In a sense, awakening at an early age resulted in a premature exhaustion for her.

Although it is difficult to attribute the quality of "a very good poet" to Marmara, it can be said that some of her poems are impressive. Although her poems predominantly focus on phenomena such as melancholic love, pessimism, desperation and loneliness, they usually include philanthropy as well. She realized the harsh reality of life at an early age, and, being unable to bear an existence "that does not tie joyful moments with other joyful moments", she preferred an escape through her suicide. However, she managed to make her mark as a poet by means of the messages she left behind.

